

Partiprogram for 2019-2023

Innhold

Klima og miljø.....	2
Barn og unges oppvekst	4
Et godt og helhetlig utdanningsløp	5
Familien og nære relasjoner.....	7
Mangfold og likestilling	8
Vår helse.....	10
Alderdom.....	12
Kultur, idrett og frivillighet.....	12
Næring, industri og byutvikling	14
Kommunen som arbeidsplass	16

Innledning

Arbeiderpartiets kommuneprogram for perioden 2019-2023 presenterer den politikken vi vil føre i den nye kommunen. Til grunn ligger ideologien om frihet, likhet og solidaritet. Vi er et parti som vil skape like muligheter for alle mennesker uavhengig av bakgrunn, økonomi, legning eller livssyn. Forskjellene øker mellom dem som har mye, og dem som har lite. Dette gjør seg også gjeldende i den nye kommunen vår, der mer enn 2000 barn lever i såkalte lavinntektsfamilier. Kristiansand skal være raus og inkluderende med plass for alle som ønsker å bo her. Særlig skal vi arbeide for at barn får en god barndom i kommunen.

Klima- og miljøutfordringene tvinger oss til å revurdere mye av det vi har gjort og bestemt tidligere. Dette kan bli krevende for oss alle. Vi mener at Kristiansand skal være like god å bo i for framtidens generasjoner, og politikken må derfor ta ansvar for en byutvikling som er bærekraftig over tid. Vi vil at FNs bærekraftsmål, som kan leses i dette programmet, skal være styrende for politikken i Kristiansand.

Nye Kristiansand blir en stor kommune og en stor arbeidsplass. Vi vil at når innbyggerne møter det offentlige, skal de tas imot av en servicevennlig og hjelpsom kommune. Tjenestene skal være av høy kvalitet, og den politiske dialogen mellom kommune og innbyggere skal styrkes. Gode kommunale tjenester skal gis alle innbyggere som trenger det, uavhengig av økonomiske forutsetninger til brukerne. Arbeiderpartiet er imot privatisering og konkurranseutsetting av viktige offentlige oppgaver.

Lokaldemokratiet er under sterkt press. Særlig sosiale medier setter preg på vår hverdag. Flere møter mellom mennesker, seriøse lokalaviser, god kontakt og åpen dialog er avgjørende for et godt og velfungerende folkestyre. Innbyggerne i hele kommunen skal oppleve det som verdifullt å delta i utviklingen av sine nærområder og sitt nabolag.

Det er knyttet store forventninger til den nye storkommunen. Særlig er innbyggere i utkantene opptatt av å bli sett og hørt. Arbeiderpartiet vil arbeide for at hele kommunen tas i bruk, og det skal være gode tilbud både sentralt og ute i alle bydelene. Vi skal stå imot sentralisering av tjenester, hvis det medfører dårligere tjenester i deler av kommunen.

Sterke felleskap, både de nære og de større, er bra for oss mennesker. Vi ønsker at alle innbyggere skal føle tilhørighet til hele Kristiansand, samtidig som den mer lokale identiteten naturligvis står sterkt. De viktigste fellesskapene er likevel familie, arbeidsplass og venner. Derfor er dette programmet preget av politikk som styrker de nære fellesskapene: familie, sosiale arenaer og nærmiljøet.

Trass i store framtidige utfordringer er Kristiansand en god by og kommune å bo i for de aller fleste. Vi er stolte av Kristiansand! De neste fire åra vil vise om vi klarer å gjøre de tre tidligere kommunene Søgne, Songdalen og Kristiansand til en ny kommune som leverer bedre tjenester, yter bedre service og som ivaretar alle områder på en bedre måte. Storting og regjering setter viktige ytre rammer for oss, men mye av utviklingen skaper vi selv. Representantene som velges inn i bystyret for Kristiansand Arbeiderparti, forplikter seg til å arbeide for dette programmet og hele tida gjøre vurderinger om hva som er til det beste for kommunen og innbyggerne.

Klima og miljø

Kristiansand skal være en framtidsretta og bærekraftig kommune. Vi er forplikta til å kutte dramatisk i våre klimaødeleggende utslipp, slik at målene i Paris-avtalen kan nås. Vi må handle lokalt og tenke globalt. Dette gir både muligheter og utfordringer for hvordan vi lever våre liv i kommunen. Arbeiderpartiet erkjenner at tiltak som er upopulære, og som oppleves begrensende i livene våre, likevel kan være nødvendige for at vi skal kunne oppfylle klimaforpliktelsene våre. Vi mener at restriktive tiltak alltid skal komme sammen med positive anbefalinger, slik at innbyggerne opplever at det er mulig å velge miljøvennlige alternative løsninger. Derfor mener vi at betydelig satsing på buss og kollektivtrafikk må komme sammen med eventuelle innføringer av trafikkrestriktive tiltak.

Norge har forplikta seg til å kutte 40% av klimagassutslippene innen 2030. I 2050 skal Norge være et lavutslippsamfunn.

En ny storkommune må være bevisst sitt forbruk og hva som kan gjøres for å sikre en mer miljø- og klimavennlig by. Vi vil arbeide for at Kristiansand blir en grønnere by med et bærekraftig forbruk og mindre klimafiendtlige utslipp. For å få dette til må vi samarbeide med industrien, næringslivet, frivillige organisasjoner og stiftelser. Byen er også helt avhengig av at innbyggerne vil være med og gjøre en innsats.

Miljøledelse

Miljøledelse må være gjeldende i den nye storkommunen. Investeringer, materialvalg og innkjøp til kommunen skal sees i en bærekraftig sammenheng. Vi vil ansette en klimasjef i Kristiansand. Klimaløsningene må være realistiske og rettfærdige. Befolkningen må oppleve å bli hørt, og folk må kunne se nytten av miljø- og klimatiltak. Samarbeid med miljøbevegelsen må derfor styrkes og bedres.

Kystkommune

Kristiansand er en kystkommune. Vi vil ha en forutsigbar fiskeri og havbrukspolitikk. Marin forsøpling er en utfordring. Mikroplast havner i fisk og sjømat og ender til slutt på middagsbordet vårt. Slik vil vi ikke ha det. Arbeiderpartiet krever derfor at statlige myndigheter gir kommunene verktøy til å kunne rydde, rense og håndtere marint avfall. Det er et mål å gjøre kommunen plastfri. Alternative materialer må tas i bruk. Alternativer til gummigranulat på kunstgressbaner skal tas i bruk. Det vil ha betydning for miljøet både på sjø og land. Vi vil verne om kystlinja vår, slik at denne forblir tilgjengelig for allmennheten. Vi ønsker fokus på vern av rødlistearter og marinbiologisk mangfold. Arbeiderpartiet vil være svært restriktive til dispensasjonssaker i strandsonen. Vi vil stille miljøkrav til cruisebåter som ligger til kai i havna vår.

Landbruk.

Den nye kommunen av Søgne, Sogndalen og Kristiansand blir også en betydelig landbrukskommune. Landbruksnæringa er under press. Tørre somre og våtere vintere gir stadig vanskeligere arbeidsforhold for bøndene. Vi er avhengig av at staten bidrar med gode kompensasjonsordninger når en avling trues på grunn av naturskader. Matjord er et knapphetsgode, og lokalt produsert mat og dyrehold er viktig. Landbrukets oppgave er å produsere trygge og varierte matvarer av god kvalitet. Arbeiderpartiet vil legge til rette for økt produksjon av jordbruksvarer som det er naturgitt grunnlag for, og som markedet etterspør. Det er viktig at kommunen bidrar med å opprettholde selvforsyningsgraden på dagens nivå. Jordbruksproduksjonen må skje på en miljømessig bærekraftig måte. Jordbruksarealer som blir utsatt for utbygging, må erstattes. Kristiansand Arbeiderparti vil støtte de bøndene som velger mer miljøvennlige alternativer innenfor sin næring, som for eksempel miljøvennlig rundballplast.

Kommunens store skogressurser må forvaltes på god måte. Framtidas skogbruk skal bidra til mer satsing på produksjon av miljøvennlig energi, og trematerialer skal i langt større grad tas i bruk i kommunale bygg og anlegg.

Trafikk og kollektivt

Kristiansand Arbeiderparti ønsker å utvikle et kollektivnett som favner hele kommunen. Det skal være enkelt å ta seg til og fra de ulike stedene i kommunen, også til ytterkantene. I tillegg ønsker Kristiansand Arbeiderparti å oppnå et grønt løft i bymiljøet ved å sikre bilfrie soner og flere el-busser. Vi vil fortsette å bygge ut sykkelveinettet slik at flere kan sykle på tryggere sykkelveier. Vi ønsker i den neste bystyreperioden å prøve ut passasjerbåter mellom de ulike bydelene.

Flere og flere velger utslippsfrie privatbiler. Det er bra. Gode parkeringsbetingelser og trafikkbetingelser skal fortsatt gjelde for el-biler. Flere ladestasjoner skal settes opp.

Forbruk og gjenvinning

Riktig avfallshåndtering og resirkulering er viktige miljøvirkemidler. En større andel plast, glass og annet gjenvinnbart avfall må resirkuleres. Returkraft og Avfall Sør er verktøy for avfallshåndtering. Fjernvarme produsert av søppelforbrenning skal brukes i offentlige bygg. Husholdningene skal ha mulighet for effektiv avfallshåndtering hjemme. Plast, glass og metall skal ha egne containere og utdeles til alle husstander. I tillegg skal det være miljøstasjoner i hver bydel, der brukte klær og sko skal kunne leveres for videre bruk. Gjenvinningsstasjonene på øst- og vestsida av byen gir muligheten for å kjøpe gode og rimelige artikler til gjenbruk for privatpersoner. Det må åpnes for at disse også kan brukes av kommunale institusjoner, så som

skoler, fritidsklubber og eldresentre. Electric City Agder er tufta på de betydelige ressursene som fins innen fornybar kraft i Agder. Vi skal arbeide for tilrettelegging og utnyttelse av disse ressursene. Vi er positive til initiativet Electric City Agder, som vil anvende de regionale kraftressursene til transport, vei og bane.

Flom, ras og ekstremvær.

Kristiansand blir utsatt for mer ekstremvær. Dette følger av klimaendringene. Vi skal prioriterer tiltak for å sikre liv og verdier i framtida. Flere grønne tak i tettbygde strøk og flere grønne lunger vil kunne bidra med å ta opp noe av vannmengdene. Dreneringstiltak i boligfelt og jordbruk må sikres. Avløp for vann må oppgraderes for å ta unna store nedbørsmengder. Det må vurderes om flomsonen skal utvides med tanke på framtidig utbygging. Beredskapen ved ekstremvær skal fortsatt være god, og beredskapsplanene må gjøres kjent for byens innbyggere. Vi vil gjøre innbyggerdialogen med kommunen enda bedre for å sikre god informasjonsflyt når ekstremvær og farer inntreffer. SMS-varslings og digital nyhetsoppdatering på internett og gjennom sosiale medier skal bedres betraktelig.

Barn og unges oppvekst

Kristiansand kommune er mangfoldig. Levekår og befolkningssammensetning i de ulike bydelene er til dels svært forskjellig. Arbeiderpartiet vil løfte de bydelene som har størst levekårsutfordringer. Det betyr blant annet at vi vil sikre allsidige fritidstilbud til barn og unge. Bydelene må ha gode idrettsanlegg og uteområder. Hver bydel skal minst ha en flerbrukshall. Vi vil kartlegge behovet for fritidsklubber i bydelene, og gjøre nærmiljøet så attraktivt at ungdommer ikke trekker inn til sentrum. Mørke og skyggelagte uteområder skal oppgraderes. Skoleveier, snarveier, gang- og sykkelstier skal være opplyste og trygge. Bydelsutvalg og velforeninger skal tas med på råd ved reguleringer av nye områder. Barn og unge skal høres og tas hensyn til i alle planprosesser.

Det er omkring 2600 fattige barn i nye Kristiansand kommune

Barnevern

Å være en kommune for alle betyr at vi må øke innsatsen for dem som faller utenfor. Arbeiderpartiet ser med stor uro på at et økende antall barn lever i lavinntektsfamilier. Flere lever i fattigdom. Vi skal styrke de ordninger som allerede finnes for at alle barn og unge skal ha meningsfylte fritidsaktiviteter og ha mulighet til å delta i sosiale samlinger som fødselsdager og vennegrupper. Vi vil foreslå at alle barneskoler innreder egne fødselsdagsrom til gratis utlån for elevene. Elevrådet på skolene skal være med og bestemme hvordan disse rommene skal utformes. Frivillige tiltak, lag og organisasjoner som jobber med barn i lavinntektsfamilier, skal bli møtt med velvilje og en positiv holdning fra kommunens side. Vi erkjenner at arbeidet disse gruppene bidrar med, er uunnværlig for fellesskapets samlede innsats for de mest sårbare barna og ungdommene.

Samtidig er det avgjørende at vi legger inn en ekstra innsats i barnevernet. Det trengs flere ansatte og flere fagpersoner til å møte barn og familier som strever. Det første av bærekraftsmålene til FN er å utrydde fattigdom. Barn og unge har krav og rett til å leve trygge liv i gode boliger, med ansvarsfulle voksne til stede for dem. Tiltak i hjemmet må derfor styrkes. Men vi må også sørge for at det er nok forsterkhjem og beredskapshjem til de utrygge barna. For å klare det må bemanningen i barnevernssektoren styrkes betydelig. I dag er det for mange saker pr saksbehandler. Det går utover lovpålagte oppgaver og verdigheten i tjenesten. Samtidig er det viktig at vi får på plass en bedre samhandling mellom barnevern, politi, barnehager, skole og helsestasjoner. Taushetsplikten må ikke være et hinder for samarbeid/samhandling mellom de ulike institusjonene. Det etableres tverrfaglig lavterskeltilbud for barn og familier i kommunen. Vi er kritiske til kommersielle aktører i barnevernet, og er negative til at utbytte fra disse aktørene skal tas ut til eierne.

Vold i nære relasjoner

Alle skal gis mulighet til å bestemme over eget liv. Vi vil styrke kommunens arbeid og handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Organisasjoner som Kriesenteret, Senter mot seksuelle overgrep og Alternativ til vold skal ha gode betingelser i den nye kommunen. Vold og overgrep skal være tema i barnehage og skole, og de ansatte må gis kompetanse til å handle.

Ungdom

Kristiansand Arbeiderparti vil at kommune og næringsliv går sammen for å utvide dagens tilbud om sommerjobb for utsatt ungdom. Et slikt spleiselag mellom det offentlig og private vil gi positive samfunnsøkonomiske ringvirkninger. Det vil gi flere unge erfaring og anerkjennelse. Det skjer ved at de blir sett og gitt tillit. Det er viktig for å bygge opp utsatt ungdom og gi dem tro på at samfunnet bryr seg om dem og vil hjelpe dem. Arbeiderpartiet ønsker en større andel sosialfaglig kompetanse inn i skolen for å arbeide med utfordringer som ikke er knytta til de tradisjonelle skolefagene. Arbeiderpartiet vil – sammen med næringslivet og industrien – bidra for å få flere ungdom i arbeid. Arbeiderpartiet vil arbeide i samråd med fylket for å legge til rette slik at ungdom som i dag ikke klarer å gjennomføre skolen, får en annen inngang til arbeidslivet.

De eldste ungdommene møtes ofte i sentrum etter skoletid og i helgene. Kriminalitetsforebyggende tiltak som natteravner, ungdomslos og miljøverter er med på å gjøre sentrum trygg. Arbeiderpartiet vil se på muligheten for å utvide ordningen med miljøvert til også å gjelde for de største kjøpesentrene.

Tillitsfulle voksenpersoner som elevombud og sexologisk rådgiver, og helsestasjon, skolehelsetjenesten og ungdomsarbeidere skal være lavterskeltilbud for kommunens ungdommer. De skal kunne arbeide på tvers av bydeler og etater.

Barn og ungdommer som bor i kommunale boliger, skal ha kvalitetsmessig gode hjem med god nok plass og nærhet til skole og venner. Kommunen skal levere helhetlige tjenester til barn og unge, Samarbeid mellom kommunale etater skal fremme barnas livskvalitet.

Et godt og helhetlig utdanningsløp

Storkommunen skal gi like muligheter til alle innbyggerne uavhengig av bakgrunn eller økonomi, og den skal være en kommune for alle gjennom hele livsløpet.

Barnehage

Tidlig innsats starter i barnehagen. Den sosiale læring gjennom lek, inkludering og mestring danner grunnlaget for utvikling og all videre utdanning. Et godt og trygt barnehagetilbud med høy kvalitet gir de minste mulighet til lek og mestring sammen med jevnaldrende, samtidig som foreldrene har mulighet til å kombinere arbeid og familie. Arbeiderpartiet vil at barn skal få være barn, og la leken være grunnsteinen i barnehagen og tidlig skolealder. Vi stiller oss kritisk til overdreven kartlegging og testing allerede i barnehagen.

For å få det beste tilbudet mener Arbeiderpartiet at det må legges bedre til rette for kompetanseheving for ansatte i barnehagen. Vi trenger gode pedagoger og flere fagarbeidere i barnehagen, for å sikre økt voksenkontakt og et godt samla pedagogisk tilbud for barna. Arbeiderpartiet ønsker tiltak som sikrer en større andel av menn i barnehagene. Barnehagen er en viktig likestillingsarena, og personalet har en svært stor betydning som rollemodeller. Forskning har

vist at det kan slå positivt ut på regne- og språkferdigheter hos barna med flere mannlige ansatte i barnehagen. Arbeiderpartiet krever at det skal være en styrer i hver barnehage. Dette er i tråd med barnehageloven. Vi vil ikke ha unntak fra loven her, da det etter vårt syn utvanner stedlige ledelse og skaper mindre kontakt mellom ansatte, ledere og hjem.

Arbeiderpartiet vil arbeide for å jevne ut antallet kommunale og private barnehager, økt barnehagetilbud i eget nærområde, og for å legge til rette for nye kommunale barnehager langs metroaksen. Dette er viktig i et miljøperspektiv, men også for å sikre tilhørighet der foreldre og barn bor.

Arbeiderpartiet ønsker en rett til barnehageplass for alle, også de under ett år, og vil ha fortløpende opptak tilpasset barnefamiliens behov.

Arbeiderpartiet ønsker å begrense utbyttet for kommersielle barnehager, og at foreldrebetaling og skattekroner skal komme barna til gode. Det er viktig for en trygg og forutsigbar barnehagedrift at det innføres en begrensning på privat utbytte, samtidig som rammevilkåra i barnehagesektoren er gode.

Skole

Arbeiderpartiet hegner om fellesskolen som vår viktigste arena for like muligheter uansett bakgrunn og økonomi. I tillegg til fellesskolens egenverdi som inkluderingsarena, er det viktig for Arbeiderpartiet å styrke og videreutvikle skolen som demokratisk arena, slik at vi sikrer våre unge det best mulige utgangspunktet i et utfordrende samfunn, som stiller stadig større krav. Dette vil vi gjøre blant annet gjennom fokus på tidlig innsats, som både må være riktig og forsvarlig, og gjennom en slik utforming på skoler og barnehager at alle har mulighet til å delta. Skolene må ha større bevissthet rundt tilpasset opplæring. Spesialundervisning må ikke virke segregerende. Det gis en lese-, skrive- og regnearanti for alle elever i grunnskolen. Alle elever må få så tett oppfølging og opplæring at de kan lese innen utgangen av 2. klasse. Det er også viktig å støtte opp om estetiske fag med gode faglærere, slik at elevene også i disse fagene får et godt tilbud.

Barnas arbeidsmiljø

Barnas arbeidsmiljø må være i fokus. Inneklima, universell utforming og gode skolebygg er svært viktig for læringsmiljøet og må prioriteres. Arbeiderpartiet er opptatt av den gode effekten frukt og grønt har på elevenes læring, og vi ønsker å tilby dette til alle elevene i grunnskolen. Vi ønsker et forsøksprosjekt med skolemat i Kristiansand-skolen. Det skal de neste fire åra arbeides for å innføre såkalte 'hjertesoner' rundt alle kommunens skoler.

Vi vil gradvis innføre en time daglig fysisk aktivitet gjennom hele grunnskolen. Vi vil begynne med ungdomsskoleelevene.

Det skal være nulltoleranse for mobbing, og det må legges til rette for godt samarbeid med fylkeskommunen og elevombud. Mobbing er et sammensatt problem, og det har langt videre implikasjoner enn selve handlingen. Problematikken må ses i et større perspektiv. Det må arbeides grundig med adferd, bakgrunn, sosial bagasje, læringsmiljø og grupperinger. Bare i ytterste konsekvens bør en flytte den som mobber.

Arbeiderpartiet prioriterer at eldre barnehage- og skolebygg skal være universelt utformet så raskt som mulig, slik at alle har mulighet til å delta i skolens aktiviteter med egne forutsetninger. Alle skal ha en reell mulighet til å kunne gå på nærskolen sin.

Arbeiderpartiet har tillit til lærerne. Vi ønsker at de skal få tid og mulighet til å være *lærere*. Vi skal ha kompetente lærere, og vi vil styrke etter- og videreutdanning. Samtidig er det svært viktig å anerkjenne og verdsette den menneskelige og uformelle kompetanse hver og en har. I ei tid med mer psykisk uhelse er det avgjørende med flere lærere i skolen som har tid til å se hver enkelt elev – ved siden av å kunne gi dem et godt pedagogisk tilbud. Det er også viktig med tanke på elevenes helse at vi styrker skolehelsetjenesten for å forebygge, avdekke og arbeide med utfordringene våre unge har.

Lekser

Vi vet at hjemmelekser er en stressfaktor i mange familier. Lekser hjemme kan i enkelte tilfeller virke mot sin hensikt. Likevel er det viktig at foreldre og foresatte er tett på barnas faglige utvikling. Arbeiderpartiet vil innføre en ordning med leksetid på skolen for alle trinn, der hjemmelekser utgår. Samtidig vil vi ha betydelig tettere kontakt mellom skole og hjem, for å ansvarliggjøre foresatte i barnas faglige utvikling og læring.

SFO

Arbeiderpartiet ønsker en mer helhetlig skoledag med fysisk aktivitet, leksetid og mer tid til læring. Derfor vil vi erstatte dagens skolefritidsordning med en aktivitetsskole. Aktivitetsskolen skal være et viktig supplement til skolen når det gjelder utvikling av grunnleggende ferdigheter. Den skal også bidra til språklig utvikling og integrering for barn på 1-4 trinn. For at alle skal kunne delta på like vilkår, skal Aktivitetsskolen ha inntektsgradert foreldrebetaling, etter modell av barnehagen. Egenandelen skal være lav. Måltider her skal oppleves som inkluderende, og ikke være et stressmoment for de ansatte og barna. Maten skal være sunn og ernæringsrik. Vi ønsker å følge opp planene om et tettere samarbeid mellom idrettslag og kulturskolen, og gjøre dette til en integrert del av Aktivitetsskolen. På denne måten vil kommunen være med på å tilrettelegge for at barnefamilier får mer tid sammen på ettermiddager og kvelder, og for at flere barn kan delta i ulike aktiviteter. Barn på mottaksskolen skal ha et fullverdig aktivitetsskoletilbud. Foreldre til barn med fysiske og psykiske funksjonsnedsettelse skal ikke betale for aktivitetsskolen etter fjerde klasse.

Familien og nære relasjoner

Kristiansand kommune er en familievennlig kommune. Det er godt å vokse opp her, og vi ønsker at flere familier skal etablere seg i byen vår. Barnas by, med satsing på gode kultur- og opplevelser for barn og unge, har gjort byen attraktiv. Cultiva har bidratt med mye til dette.

Lekser

Likevel opplever mange småbarnsfamilier at tidsklemma styrer mye av hverdagen. En forsøksordning med leksetid på skolen, uten hjemmelekser, vil frigjøre tid for familier til å være sammen på ettermiddager og kvelder. Vi mener dette vil styrke familien og lette noe av hverdagsstresset mange opplever. Flere foreldre etterlyser tiltak som kan gjøre tida familien har sammen, mindre hektisk og mer harmonisk. Familien er et lite, men sterkt felleskap, som gir en god barndom for de aller fleste barn. Det skal være mulig å kombinere fulltidsarbeid og familieliv på en god måte, og aktivitetstilbud som familiene kan gjøre sammen, vil styrke familiebandet. Alle bør ha god tilgang på natur, badevann og løyper, på bydeler med et variert tilbud og på lekeanlegg av høy kvalitet. Vi trenger slike anlegg som er lett tilgjengelig, og hvor bruken ikke begrenses av økonomi.

Digital hverdag

Flere foreldre finner den digitale hverdagen til barn og unge utfordrende. Mangel på kunnskap og bekymring for netthets øker. Frykt for at barn utsettes for overgrep på nett, er blitt en hverdagslig uro hos mange foreldre og foresatte. Foreldrenettverk og gode informasjonstiltak fra kommunen kan forebygge mye. Arbeiderpartiet ønsker å gi tilbud til foreldre og foresatte, som bedre setter dem i stand til å møte og forstå barnas digitale verden. Arena for dialog og kunnskap kan være skole, bydelsbibliotek eller mindre grupper.

Et styrka familiekontor

Mange ekteskap oppløses. Par skiller seg av ulike årsaker. Familiekontoret gir tilbud om dialog både før, under og etter et samlivsbrudd. Vi vil gjøre tilbudet til familiekontoret mer generelt og sette det i et større forebyggende perspektiv. Råd om samliv i en hektisk småbarnsfamilie kan forebygge konflikter og kriser. Arbeiderpartiet vil øke det forebyggende arbeidet til familiekontoret gjennom å styrke tilbud om samlivskurs og familieveiledning.

Familier som er avhengig av sosialhjelp, får i dag avkorta stønaden hvis de mottar barnetrygd. Dette mener Arbeiderpartiet er uriktig. Det viktigste tiltaket for å løfte familier ut av fattigdom, er fast og varig arbeid. Innsats for sysselsetting fortsetter, men det er urimelig å legge en enda større byrde til familier som allerede har det tøft økonomisk. Vi vil derfor ta barnetrygden ut av beregningsgrunnlaget for sosialstønad.

Alle har rett til en god bolig. Den sosiale boligbygginga må gjenreises. Arbeiderpartiet vil ha småbarnsfamilier i alle bydeler, også i sentrum. Det må legges til rette for ulike typer boliger i hele kommunen, og vi må bruke gode finansieringsordninger som for eksempel start-lån, for at flest mulig skal få anledning til å eie egen bolig. For dem som ikke har økonomi til å eie, skal kommunen tilby gode utleieboliger. Vi vil opprette en kommunal bostøtte, slik at leietakere slipper en stor økonomisk belastning i husleie. Samarbeidet mellom boligkontoret og boligselskapet skal styrkes for å kunne gi bedre service til leietakere som trenger spesiell oppfølging. Vi vil bedre vedlikeholdet i kommunale boliger, og tilby gratis internett i disse boligene.

Mangfold og likestilling

Inkludering

Aldri har så mange vært på flukt i verden som i dag. Vi skal aldri vike fra vårt humanitære ansvar når mennesker på flukt trenger vår beskyttelse og bistand. Over tid har Kristiansand vært en foregangskommune med statlige mottak og bosetting av flyktninger. Dette har resultert i at kommunen med rette kan kalle seg internasjonal. Mennesker med bakgrunn fra over 135 ulike land bor her. Det er først og fremst en styrke, men gir også utfordringer. Kristiansand Arbeiderparti vil videreutvikle samarbeidet med næringslivet og utdanningsinstitusjoner for å få flest mulig inn i relevant utdanning og ut i arbeid. Arbeiderpartiet skal arbeide mot diskriminering av innvandrere i arbeidslivet.

Vår samfunnsmodell bygger på like rettigheter og plikter for alle innbyggere. Alle har likevel ikke like forutsetninger i utgangspunktet. De som kommer til byen vår, og som har levd et liv et liv på flukt, skal få god og tilrettelagt språkopplæring og kunnskap om samfunnet vårt. Målet er at alle skal få arbeid og bidra i samfunnet.

Vi ser at utenforskap ofte henger sammen med mangel på arbeid. Ledige stillinger må lyses ut, slik at alle får mulighet til å søke på jobber. Bedrifter som legger til rette for språkpraksis og arbeidstrening, skal få gode støtteordninger fra det offentlige. Arbeiderpartiet ønsker å prøve ut forsøk med varig tilrettelagt arbeid for mennesker som har problemer med innpassing i det ordinære arbeidslivet.

Samtidig vil vi utfordre NAV til å samordne ytelser og ordninger som kan gi en mer forutsigbar arbeidssituasjon for flere. Utgangspunktet må være at begge foreldre skal sysselsettes. Da må flere kvalifiseres til arbeid. NAV utfordres til å fokusere mer på midlertidig lønnstilskudd. Det bør etableres et fast samarbeid med ulike bransjer.

Vi vil ha en helhetlig satsing på grunnskoleopplæringen med mulighet for å ta moduler som dekker kompetansehull, heller enn hele skoleløp. Spesialpedagogikken i voksenopplæringen må styrkes. Integreringsarbeid handler også om likestilling og samfunnslære. Uavhengig av bakgrunn skal innbyggere i Kristiansand være trygge for at alle får de samme tjenester. Hvis det gjøres unntak fra dette, skal det begrunnes. I praksis betyr det at det f.eks. ikke skal gjøres unntak fra felles svømmeundervisning og felles gymnastikk og fysisk aktivitet uten at det er en klar pedagogisk begrunnelse for det. Det betyr videre at vi skal ha en by for alle, der sosial kontroll, fordommer og rasisme imøtegås aktivt og stoppes. Unge jenter og gutter som opplever truende sosial kontroll i hjemmet, skal få hjelp og bistand fra kommunen. All form for tvang og lemlesting av barn og unge skal meldes til politi og barnevern. Kristiansand skal arbeide aktivt med å forebygge radikalisering og ekstremisme.

Kristiansand er en by for alle. Den regionale LIM-planen (Likestilling, mangfold og integreringsplanen) skal følges opp lokalt. Kommunen skal fremme likestilling i sitt daglige virke, og Kristiansand Arbeiderparti vil påse at den nylig avleverte levekårsundersøkelsen av gruppene LHBTIQ (Lesbiske, homofile, bifile og transpersoner) skal følges opp med konkrete planer og bevilgninger. Det er spesielt viktig å følge opp forebygging av selvmord, og særlig for denne gruppen. Kristiansand kommune skal tilby rosa kompetanse for sine ansatte. Kommunen skal i kommunikasjon og offentlige skjemaer bruke kjønnsnøytrale begreper, eller åpne for flere kjønn (enn to). Eksempelvis bør pronomenet «hen» kunne brukes, og det må åpnes for flere familiemønstre enn de vanlige.

Arbeiderpartiet vil arbeide systematisk med holdninger, tidlig innsats, mangfold og likestilling på alle arenaer.

Universelle utforminger i det offentlige rom og bygg skal være en selvfølge. Like selvfølgelig skal tilrettelegging for universell deltakelse være. Det er fortsatt en generell utfordring at kvinner i liten grad fins i ledelsen i arbeidslivet, og spesielt gjelder dette kvinner med flerkulturell bakgrunn og med funksjonsnedsettelse. Arbeiderpartiet ønsker å bedre likestilling på arbeidsplasser i Kristiansand ved å ha fokus på å gjøre det lettere for kvinner å komme inn i ledelsen. Det vil føre til større mangfold og likestilling, og vil virke positivt inn på alle nivåer i bedrifter og organisasjoner.

Brukerstyrt personlig assistent (BPA), en tjeneste for dem med nedsatt funksjonsnivå, er et godt tilbud som fører til mer likestilling og deltakelse. Arbeiderpartiet ser BPA mer som et verktøy for likestilling enn som en helsetjeneste. Å tilrettelegge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan delta i samfunnslivet på lik linje med funksjonsfriske, er et viktig tiltak.

Foreldre som får barn med alvorlig sykdom skal oppleve en kommune som står klar til å hjelpe dem. Vi vil videreutvikle koordinatortjenesten til disse barna. Vi vil at det skal være nærskolen som tar kontakt med foreldrene i god tid før barna når skolealder.

Religion, tro og livssyn

For mange er religion og tro utelukkende en privatsak, men vi anerkjenner at ulike trossamfunn har viktige funksjoner i samfunnet. Tro er viktig i mange innbyggers liv. Vi ønsker å ta vare på folkekirken. Det innebærer å stimulere det omfattende kulturelle arbeidet som kirken driver, spesielt i musikklivet og ved å skape sunne møteplasser for barn og unge.

Vi ønsker å støtte det sosiale arbeidet som menigheter og kristne organisasjoner driver for utsatte grupper. Det skal legges til rette for at Kirkens Bymisjon, Kirkens Ungdomsprosjekt og andre har godt samarbeid med det offentlige. Vi ønsker også å støtte arbeid som gjøres i muslimske menigheter, når det foregår i en åpen form, bidrar til integrering, skaper sosiale møteplasser og legger til rette for at barn og unge får utvikle seg i trygge miljøer. Arbeidet til "Forum for tro- og livssyn" skal styrkes gjennom økte bevilgninger.

Studentbyen

Kristiansand skal som en inkluderende og framtidsrettet kommune gjøre sitt for å være en by for studenter. Studenter som kommer til Kristiansand, må se at det er arbeidsmuligheter her etter fullførte studier. Derfor vil Kristiansand Arbeiderparti fremme tiltak som skal sikre at flere studenter kommer ut i jobb etter endte studier. Trainee Sør må bevares som et av flere tiltak for å beholde studenter i regionen. Også her må Kristiansand kommune samarbeide med næringsliv og organisasjoner. Gründervirksomheter som studenter starter opp i Kristiansand, skal ha et godt støtteapparat, Innoventus Sør og Eva-senteret er eksempler på dette.

Kristiansand Arbeiderparti vil også bidra politisk for å sikre at færre studenter opplever ensomhet, og at de har råd til helsetjenester i vår kommune. Kristiansand kommune må også i større grad satse på kulturtilbud for studentene. Disse tilbudene må inkludere alle studenter. Vi ønsker å endre ordningen som nå gjelder for gratis busskort, og isteden tilby studenter som flytter til Kristiansand utenfra Agder, gratis busskort i tre år.

For at Kristiansand skal utvikle seg som studentby, er boligsituasjonen en avgjørende faktor. Vi vil ha økt satsing på bygging av studentboliger i takt med veksten av studenter i byen.

Vår helse

Cirka 1 av 4 middelaldrande menn og 1 av 5 kvinner i Norge er overvektige. 8% av befolkningen oppgir at de er ensomme

God helse er avgjørende for å kunne leve et trygt og godt liv. Fellesskapet har ansvar for innbyggernes totale helse, og hver og en av oss har ansvar for egen helse. Arbeiderpartiet vil ha en helsepolitikk som legger til rette for alles rett og mulighet til å ta gode valg for egen helse, og til å få tilbud om den beste helsehjelp når behovet melder seg. Til dette trengs en samfunnsmobilisering på bred front for folkehelse og forebygging. Det handler bl.a. om å etablere gode vaner tidlig. Derfor er satsing på frukt og grønt og fysisk aktivitet i skole og barnehage viktig. Arbeiderpartiet ønsker å engasjere eldre i større grad. Gjennom yrkesdeltakelse og frivillighet kan eldre bidra til fellesskapet med nyttig kunnskap og erfaring. Å medvirke til at flest mulig fullfører videregående opplæring, er et viktig folkehelseiltak.

Det viktigste for å fremme god fysisk og psykisk helse er å bekjempe fattigdom og dårlige sosiale kår. Rettferdig fordeling av ressurser og muligheter gir grobunn for tillit, trygghet, deltagelse og helse for alle.

Kommunen må legge til rette for at befolkningen kan ta gode og sunne valg. Vi vil ha et rikt friluftstilbud med varierte turstier i alle bydeler. Vi vil derfor styrke de lokale turløypene betydelig.

Stadig flere opplever psykiske problemer i løpet av livet. Det er viktig å sette inn tiltak slik at disse problemene ikke får utvikle seg til alvorlig psykisk lidelse og sykdom. Lavterskeltilbud, som f.eks. Mental Helse og Energiverket, er her en svært viktig bidragsyter. Presset på lavterskeltilbudene øker, og det er derfor viktig å sikre disse tilbudene gode forutsetninger.

Fastlegene representerer en bærebjelke i den kommunale helsetjenesten. Arbeiderpartiet vil sikre fastlegene gode, forutsigbare arbeidsvilkår.

Når alvorlig sykdom eller skade rammer, skal de som har behov for hjelp, oppleve at hjelpeapparatet er tilgjengelig for dem. Vi ønsker koordinator-ordning for personer og pårørende som rammes av alvorlig sykdom.

Alkohol

Arbeiderpartiet har siden stiftelsen i Arendal i 1887 vært et parti med og for solidarisk politikk. Dette skal også gjelde alkoholpolitikken vår. Alkoholforbruket i befolkningen har økt de siste 30 åra. Når alkoholkonsumet øker i befolkningen, får vi også flere med alkoholproblemer. Vi vil se på ulike måter å redusere alkoholkonsumet i befolkningen. Serveringsbransjen i Kristiansand spiller her en viktig rolle. Arbeiderpartiet vil arbeide for en fortsatt seriøs skjenkebranse, der samarbeid med kommunen, gode alkoholpolitiske retningslinjer og tilstrekkelige ressurser til veiledning og kontroll av bransjen styrkes. Dagens system med prikkbelastning må endres tilbake til programmet «ansvarlig skjenking».

Spesielt i den eldre generasjonen utvikler flere et usunt forhold til alkohol. En av årsaken til dette er ensomhet. Det må vi som samfunn gjøre noe med. Vi vil bl.a. synliggjøre og styrke frivillige organisasjoners besøkstjeneste.

Ensomhet

Ensomhet er en utfordring i befolkningen. Ingen er skyld i egen ensomhet. Kommunen må sikre trygge og gode møteplasser med lav terskel for deltakelse. Vi ønsker oss gode fritidstilbud også for befolkningen mellom 20 og 60 år. Arbeiderpartiet vil ha en egen handlingsplan mot ensomhet.

Mange eldre opplever ensomhet. Å treffe andre og ha sosialt fellesskap er en viktig kvalitet i livet, og det må tilrettelegges for samvær når en blir eldre. Arbeiderpartiet vil at det skal legges til rette for ulike møteplasser for eldre med sosialt samvær og gode måltider. Det må stimuleres til aktivitet og til utvikling av nye ferdigheter. Byens seniorsentre spiller her en viktig rolle.

Mat, måltider og ernæring

Kristiansand kommune har ingen helhetlig mat- og måltidspolitik. Hver dag serverer kommunen mange hundre måltider i sine institusjoner, og legger dessuten til rette for mange flere. Barn i barnehager, på skolen og i SFO skal få servert variert og sunn mat. Det skal også eldre som får levert mat hjemme eller på institusjoner. Valgfrihet og alternative matretter skal være et tilbud så langt det lar seg gjøre. Vi vil ha faglig håndtert mat på sykehjemmene, i barnehagen og i SFO. Ansatte skal få veiledning i tilberedning og servering, i tillegg til ernæringskunnskap. Kommunens sentralkjøkken, Kjøkkenservice, blir en viktig samarbeidspartner for institusjonene. Kristiansand Arbeiderparti er positiv til etablering av Geitmyra matsenter og til andre aktører som fremmer lokal, sunn og kortreist mat. Sykehjem som ønsker å prioritere bedre kjøkkenfasiliteter enn hva de har i dag, skal få dette vurdert.

Alderdom

Digital hverdag for eldre

Arbeiderpartiet mener at det å mestre sin egen hverdag og bidra til fellesskapet er helt avgjørende for å leve et verdig og innholdsrikt liv. Det digitale utenforskapet øker med alderen. Derfor bør kommunen ta et større ansvar for å ruste sine innbyggere til en digital hverdag, også knyttet til digitale offentlige tjenester.

Klarer vi å hjelpe eldre til en aktiv og innholdsrik hverdag, bidrar vi samtidig til god folkehelse. Gjennom ny teknologi og hjelp i hjemmet kan mange være selvstendige i eget hjem lenger, noe som er viktig når antallet eldre i befolkningen øker.

Trygghet når du trenger det

Når sykdom og funksjonstap rammer, er det viktig at den enkelte som trenger det, opplever at de får et trygt og godt tilbud. Arbeiderpartiet vil styrke grunnbemanningen i hjemmetjenesten og på sykehjemmene, slik at de ansatte får mer tid til omsorg. Å ha folk ansatte i fulle og faste stillinger er essensielt for kvaliteten i sektoren. Vi vil at de som får hjemmesykepleie, skal slippe å forholde seg til veldig mange forskjellige hjelpere. Heltid er viktig for å oppnå dette. Arbeiderpartiet ønsker folk med fagkompetanse på jobb, og vil legge til rette for at ansatte kan utdanne og videreutdanne seg. Det er spesielt viktig at de ansatte kan kommunisere med mottakere av kommunale tjenester. Vi vil derfor vurdere å innføre språkkrav til de ansatte.

Vi vil fortsatt sikre god og næringsrik mat på byens sykehjem. Arbeiderpartiet ønsker et individuelt tilpassa sykehjemstilbud. Det betyr at noen beboere har behov for mye aktivitet i løpet av en dag, mens andre beboere trenger en hånd å holde i. Vi trenger nok ansatte på jobb for å oppnå dette. Samtidig bidrar samhandling mellom institusjoner og frivillige organisasjoner, barnehager og skoler til aktivitet på sykehjemmene.

Det viktig å sikre en god forventningsavklaring og dialog mellom pårørende og ansatte på byens institusjoner. Pårørende er en viktig ressurs, og de skal ha tid til å være nettopp det, pårørende.

En verdig død

Arbeiderpartiet ønsker at alle skal få en verdig død. Vi vil legge til rette for at de som ønsker det, skal få dø hjemme, og oppleve dette som trygt. Vi må sikre god kompetanse på byens institusjoner, slik at folk også får en verdig død der.

Arbeiderpartiet er kjent med initiativet for å opprette et barnehospits og kompetansesenter innen barnepalliasjon i Kristiansand. Dette vil styrke tilbudet til en sårbar gruppe, og gi grunnlag for erfaring til nytte for hele landet. Arbeiderpartiet støtter en etablering av et nasjonalt pilotprosjekt i Kristiansand.

Arbeiderpartiet vil sørge for tilstrekkelig kapasitet på kirkegårdene, slik at man kan velge kistebegravelse.

Kultur, idrett og frivillighet

Kultur

Kristiansands Arbeiderparti vil fortsatt satse sterkt på kunst og kultur. Kunst og kultur har stor egenverdi og dessuten stor verdi for samfunnsutvikling, næringsutvikling og personlig utvikling for byens innbyggere. Kulturell kompetanse i befolkningen styrker identitet og deltakelse og bidrar til medansvar og utvikling av kommunen vår.

Kristiansand har vært gjennom et enormt kulturløft med store institusjoner som holder svært høyt kunstnerisk nivå. Med løftet for Sørlandets Kunstmuseum vil Kristiansand ligge helt i toppen av nordiske kulturbyer. En viktig oppgave for kommunen i neste periode vil være å styrke det kulturelle grunnplanet, slik at utøvere som driver på amatørnivå, også løftes av satsingen på det profesjonelle.

Kulturskolen, UKM (Ung Kultur Møtes) og andre arenaer der barn og unge møter og lærer kunst og kultur, vil fortsatt være en av våre viktigste satsingsområder. Ny kulturskole på Silokaia vil gi nye muligheter. Arbeiderpartiet vil øke driftsbudsjettet til Kulturskolen, slik at langt flere elever får plass i skolen.

Kunst- og kulturutdanningene ved Universitetet i Agder (UiA) tilfører byen nye impulser og verdier. Vi ser det som en viktig oppgave å videreutvikle samarbeidet mellom kommunens kulturliv og UiA.

Det profesjonelle kulturlivet

Satsingen på det profesjonelle skal fortsette. Det er et mål for oss at kunst- og kulturarbeidere skal kunne leve av faget sitt, og at det skal være gode levekår for kunstnerne i byen. Vi vil legge til rette for mer hospitering og flere kunstnerboliger, slik at kunstneriske aktører kan legge produksjonene sine til kommunen. Kristiansand har gode lokasjoner for ulike produksjoner, men trenger økt kompetanse for å bli en enda bedre vertskommune. Kommunens kulturstrategi må fornyes, og et av målene må da være å tiltrekke seg flere talenter til regionen.

Flere av museene i kommunen vil i perioden flytte over i større og mer moderne formidlingsbygg. Dette vil gjøre museene langt mer tilgjengelige. Arbeiderpartiet vil arbeide for at hele kommunen skal få mulighet til å vise kunst. Vi vil ha et samarbeid mellom museene, Kristiansand Kunsthall, kommunen og bibliotekene i bydelene for å gjøre kunsten mer tilgjengelig for flere.

Odderøya skal fortsatt utvikles for kreative miljøer, store musikkarrangementer og festivaler. Søgne Gamle Prestegård, Andøen gård og Myren gård er eksempler på viktige bygg i bydelene som kan utvikles ytterligere for kulturfeltet.

Den kulturelle grunnmuren

Bibliotek, kompetansesentrene innen musikk, scenekunst, film og litteratur, amatørteater, kor, dans og ulike interesseorganisasjoner spiller en viktig rolle for å løfte ulike kulturaktører – og noen ganger også over til det profesjonelle. Samspillet mellom de ulike sjangrene kan gi nye og unike opplevelser for såvel publikum som aktørene selv. Arbeiderpartiet har vært og skal fortsette å være en solid støttespiller for alle disse miljøene. Tilskuddsordningene skal styrkes og budsjettene økes for å sikre et solid kulturelt fundament.

Idrett

Kristiansand er en av Norges sprekste kommuner. Hver dag bruker tusenvis av barn, ungdommer og voksne et eller flere av kommunens idrettsanlegg. Både toppidrett og breddeidrett har gode kår. Banekapasiteten og hallkapasiteten er høy. Det vitner om en aktiv befolkning og sportsglade barn og unge. Likevel opplever vi et press på kapasiteten, kontinuerlig vedlikehold av anleggene er viktig. Det må settes av nok midler til drift og vedlikehold av alle idrettsanleggene i kommunen. Arbeiderpartiet vil fortsette å bygge ut haller, baner og idrettsarenaer. Alle bydeler skal ha minst en flerbrukshall,

fortrinnsvis i forbindelse med en skole. Idrettsanlegg som stimulerer til aktivitet for flest mulig, skal videreutvikles i alle bydeler. Mulighet for gode naturopplevelser, badevann og løyper skal finnes der folk bor. Vi skal ha et særlig fokus på «nye idretter», som gjerne tiltrekker seg unge utenfor den organiserte idretten. Et mangfold av idrettsgreiner krever nye løsninger for flerbruk i haller og anlegg.

Vi skal gi gode rammevilkår for kommunens mange idrettsklubber. Idretten drives i stor grad av frivillighet. Ansvarlige voksne stiller opp for barna og barnebarna våre. Noen foreldre og foresatte trener de minste, andre stiller på dugnad til inntekt for lag og foreninger. Vi vil utrede om det finnes måter kommunen kan legge til rette for organisert dugnad fra idretten, og på den måten skaffe inntekter til klubbene. Idrettsrådet som koordinerer og representerer den samlede idretten, skal fortsatt motta driftsstøtte fra kommunen. Idrettslag som prioriterer inkludering og holdningsskapende arbeid blant trenere, barn og unge, skal tilgodeses fra kommunens side.

Frivillighet og innbyggerdialog.

Framtidsanalysene viser at lokaldemokratiet er under press. Det må hegnes om tilliten i samfunnet og tilliten til demokratiet. Kristiansands innbyggere skal mulighet til innspillmøter, høringer og dialog med kommunen og de folkevalgte. Det skal være kort vei til beslutningstakere.

Frivillig arbeid er en av de viktigste arenaer vi har for et godt lokaldemokrati. Derfor er frivillige lag og organisasjoner viktige. Vi ser at frivilligheten er med på å inkludere mennesker i samfunnet og i nærmiljøet. Vi vil legge til rette for frivilligheten i alle bydeler og ansette en frivillighetskoordinator, slik det er foreslått fra frivilligheten selv.

Selv om Kristiansand nå blir en ny og større kommune, skal ikke innbyggerne oppleve at beslutningsprosessene flyttes lengre bort fra dem. Administrasjon og politikkerne må være der folk er, det må være enkelt for en vanlig innbygger å få kontakt. Vi vil vurdere faste møteplasser mellom innbyggere og folkevalgte i bydelene.

Det er uante muligheter av folk som ønsker å bidra til frivillig arbeid. Frivilligheten skal være et supplement til kommunens tjenesteproduksjon, og ikke erstatte den. Frivillighetssentralene, de humanitære organisasjonene og utallige lag og foreninger utgjør en svært viktig ressurs for kommunen. Kristiansand skal være en kommune der frivillige lag, foreninger og organisasjoner skal oppleve seg ivaretatt og verdsatt.

Næring, industri og byutvikling

Nye Kristiansand blir Norges femte største by, og kan kalles en "storby" i norsk sammenheng. Verdiskaping og næringsliv utvikler byen vår. Kristiansand Arbeiderparti mener stabile og faste rammevilkår for industrien og næringslivet er det viktigste. Vi vil arbeide for at Kristiansand blir foretrukket ved etablering av nye industrier og opprettelse av statlige arbeidsplasser. Større endringer med konsekvenser for næringslivet skal først gjøres etter tett og god dialog med Næringsforeningen, organisasjoner som representerer andre bedrifter, og arbeidstakerorganisasjonene. Vi skal bygge infrastruktur som møter næringslivets behov, men som samtidig ivaretar klima- og miljøutfordringer. Det betyr at nye, framtidige bydeler først og fremst skal bygges i et klimaperspektiv tett på eksisterende by- og infrastruktur. Det bør bli mer fortetting i områder som egner seg for det. Fusjonen av våre tre kommuner betyr også at utvikling vil skje vest for Kristiansand. Mjøvann industriområder vil bli et viktig knutepunkt for næring. Næringslivet

etterspør kompetent og dyktig arbeidskraft. Det er et mål at våre utdanningsinstitusjoner skal ligge helt i tet i landet, og vi skal lage en byregion som er så attraktiv at nyutdanna ønsker å bo her etter endt studietid. Kristiansand Arbeiderparti er opptatt av yrkesretta opplæring, fagarbeidere og håndverkere. Vi vil doble antallet lærlinger som kommunen tar inn hvert år, og vi vil invitere næringslivet med på et lærlingeløft, slik at unge fagutdanna får lærlingplass. For de minste bedriftene, som kan finne det krevende å knytte seg til den tradisjonelle lærlingordningen, skal vi finne gode løsninger. Vi skal så langt det lar seg gjøre, og innenfor gjeldende regelverk, bruke lokale bedrifter og entreprenører i kommunale kjøp av varer og tjenester. Vi vil se på mulige samarbeidsløsninger mellom Kristiansand og omkringliggende kommuner for å finne de beste løsningene for næringslivet. Der funksjonsdelinger er fornuftig, vil vi i utgangspunktet være positive til det. Et eksempel på dette er samarbeid mellom havna i Kristiansand og havna i Mandal.

Arbeiderpartiet vil styrke jernbanen. Det gjelder både for persontransport og for å få mer gods over fra vei til bane.

Handel og turistnæring

Turistnæringen er viktig for kommunen. Hvert år kommer mange tusen besøkende til Kristiansand og bydelene våre. Næringsklynger for bedrifter i reiselivs-, opplevelses- og kulturnæringen (USUS) bidrar til og utvikler verdifull kompetanse for at Kristiansand og Sørlandet best kan opprettholde attraktiviteten som turistby og -region. Utvikling av kulturinstitusjoner, badeplasser, naturområder og et levende sentrum øker byens attraktivitet. Kommunen skal være en god tilrettelegger og samarbeidsvillig vert for festivaler, idrettsarrangementer og andre store produksjoner. Vi vil se på ulike områder i hele kommunen for å finne steder som er egnet for utvikling av turist- og handelsnæringen. Særlig gjelder dette de allerede eksisterende sentrene i de ulike bydelene.

Vi vil opprettholde søndagsstengte butikker.

Arealpolitikk

Det er positivt at både små og store utbyggere velger å investere i kommunen. Disse utbyggerne utvikler kommunen og sørger for at det er nok boliger til folk. Vi skal sikre god planlegging av nye områder og rask saksbehandling. Utbyggingsområdene skal ha gode bo-kvaliteter og skal sees i sammenheng med en bærekraftig byutvikling. Vi vil konsentrere byutviklingen slik at Søgne, Sogndalen og Kristiansand knyttes tettere sammen.

FNs mål om bærekraftige byer ligger til grunn for Arbeiderpartiets arealpolitikk. Miljøutfordringene vi er forespeilet i FN's siste klimarapport, er svært utfordrende. Arbeiderpartiet vil føre en ansvarlig arealpolitikk, som gjør Kristiansand i stand til å nå sine klimaforpliktelser. Nye Kristiansand kommune tredobler arealet sitt når kommunen blir slått sammen med Søgne og Songdalen. Arbeiderpartiet vil utvikle den nye kommunen gjennom å styrke de eksisterende senterstrukturene på Nodeland, Tangvall og i Kvadraturen.

En ny Byvekstavtale forutsetter null-vekst i biltrafikken. En bærekraftig arealpolitikk er en forutsetning for å klare dette målet. Arbeiderpartiet vil derfor føre en arealpolitikk som baserer seg på at folk i større grad kan gå, sykle eller reise kollektivt.

Arbeiderpartiet vil initiere et arbeide for å vurdere områder som egner seg for fortetting.

For å nå null-vekstmålet i biltrafikken må også parkeringsordningene endres. Arbeiderpartiet vil derfor føre en restriktiv parkeringspolitikk. Vi gjør dette for å oppfylle våre klimaforpliktelser, men også fordi det skaper gode møteplasser, flere grønne lunger og parker i sentrumsområdene i Søgne, Songdalen og Kvadraturen. Det vil skape en mer trivelig og god by med et godt miljø for alle.

Kristiansand har landets beste boligmarked, og det er viktig å legge til rette for gode og trygge boligområder som har et godt utbygd tilbud for gående, syklende og de som vil ta buss. Arbeiderpartiet er imot utbyggingsprosjekter som fører til byspredning.

Arbeiderpartiet vil føre en politikk som holder boligprisene nede, og hele tida ha regulerte områder i byen klare for utbygging. Arbeiderpartiet ønsker å bruke utpekingsretten oftere for å sørge for mer mangfold i bosettingen. Det er med på å sikre variasjon i nye utbyggingsområder, og det åpner for billigere boliger for førstegangsetablerere.

Nye E-39 fører til kortere avstander og reisetid mellom bydelene i Kristiansand. Det gir et godt grunnlag for å bygge byen og øvrige deler av regionene sammen. Arbeiderpartiet vil arbeide for å styrke eksisterende industriområder som Rige og Mjåvann, og vi vil se på muligheter for å utvikle nye industriområder langs E-39.

Kommunen som arbeidsplass

Kristiansand kommune blir arbeidsplassen til over 8000 arbeidstakere. Vi trenger dem alle sammen. I framtida vil vi ha store rekrutteringsutfordringer i kommunal og offentlig sektor. Derfor er det viktig at vi fører en god arbeidsgiverpolitikk som er attraktiv for våre ansatte. Vi skal både beholde de ansatte vi har, samtidig som vi skal rekruttere nye. Et velfungerende trepartssamarbeid skal legges til grunn for vår arbeidsgivervirksomhet. Vi skal ha en tillitsbasert ledelse der medarbeiderne føler seg sett og hørt på arbeidsplassen sin. Dialogen og samarbeidet med de ansattes organisasjoner er helt vesentlig for å bygge en god kommune. Konkurransetsetting og privatisering av tjenester er en gammeldags måte å tenke kommunal drift på. Arbeiderpartiet mener konkurranseutsetting av medarbeidere og tjenester er det motsatte av å ta de ansatte på alvor. Vi sier derfor nei til privatisering av tjenester som kommunen er satt til å utføre.

Arbeiderpartiet vil føre en offensiv og inkluderende arbeidsgiverpolitikk. Det vil gjøre kommunen bedre i stand til å oppfylle IA-avtalens forpliktelser. Kommunen må vise vei og tilby arbeid til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Vi vil bruke trepartssamarbeidet for å redusere sykefraværet i kommunen, og vi skal aktivt bruke nyere forskning om årsaker til kvinners sykefravær. Målet er å redusere fraværet.

Vårt mål er å sikre best mulig tjenester til alle uavhengig av hvem du er, og av størrelsen på lommeboka di. Kvaliteten på den offentlige velferden påvirkes bl.a. av hvilke arbeidsvilkår de ansatte har. Arbeiderpartiet ønsker ikke anbudsprosesser som innebærer press på de ansattes lønns- og arbeidsvilkår. På kjerneområder som helse, skole og eldreomsorg skal det være gode offentlige tilbud som omfatter alle. Grunnleggende velferdstjenester skal ikke privatiseres eller kommersialiseres. Arbeiderpartiet vil aktivt bekjempe sosial dumping, og krever at anbydere og tjenesteleverandører til kommunen har ordna lønns- og arbeidsvilkår.

Kristiansand skal rekruttere dyktige ledere. Gode ledere er nøkkelen til et godt arbeidsmiljø. Høyt sykefravær skal møtes med kompetanse og tiltak vi vet virker. Trivsel på jobb er viktig for et godt arbeidsmiljø og lavt sykefravær. Vi vil kontinuerlig ha fokus på dette for å sikre innbyggerne best mulig tjenester og de ansatte trygge jobber.

Kristiansand Arbeiderparti har stått i bresjen for å få flere deltidsansatte inn i faste og fulle stillinger. Vi vil fortsatt ha sterkt fokus på dette. Det lønner seg både for kommune, ansatte og innbyggere å ha heltidsansatte i de fleste stillingene. Midlertidighet i ansettelsesforholdet skaper mindre trygghet og forutsigbarhet. Vi ønsker at de som velger å arbeide i kommunen, skal være trygge på at de beholder jobben sin.

Kristiansand kommune blir etter fusjonen den største arbeidsgiveren på Sørlandet. Mobbing og trakassering kan forekomme. Vi skal ha et godt system for å ivareta varslere, og vi skal ha kompetanse til å kunne behandle varslersaker og varslerne på en anstendig og trygg måte.

I kommunen skal det være fokus på fornying og forbedring. Samspill mellom kommune, forsknings- og utdanningsinstitusjoner er viktig. Innovasjon og digital kompetanse er helt avgjørende. Bekjempelse av sosial dumping, seriøst og inkluderende arbeidsliv vil kreve sterkt fokus i perioden. Arbeiderpartiet vil ta i bruk de mest restriktive verktøy vi har, for å forebygge et useriøst arbeidsliv. Derfor må kommunen, som en stor byggherre og innkjøper, stille strenge krav til bedriftene som leverer til kommunen. Ved å sette standard for sine kontrakter, slik som f.eks. oslomodellen og tilsvarende modeller viser, vil kommunen være bedre rustet enn den er i dag til å bekjempe arbeidslivskriminalitet, og til å fremme et seriøst arbeidsliv.